

Silvo Kristan

Še nekaj misli ob prispevku *Slovenec sem in kdo je več?*

(Šport, 2022, št. 1-2)

Izvleček

Natančnejša hermenevtična¹ členitev prispevka z omenjenim naslovom je odkrila še vrsto 'zanimivosti', ki jih zaradi verodostojnosti teorije o športu in razčiščevanja spodrsov priznanih strokovnjakov velja zapisati v strokovni reviji. Če bi bile pričujoče opombe objavljene v kakem drugem glasilu, bi zagotovo obšle večino športnih strokovnjakov, to pa zagotovo ne bi bilo dobro. Zato po drugem branju omenjenega prispevka dopolnujem moj polemični prispevek z naslovom *V imenu natančnosti in resnice*, ki ga je uredništvo revije *Šport* dobrohotno objavilo v številki 3-4, 2022. Le mnenje o nepotrebnih političnih bodicah, ki jih pisec v naslovu imenovanega prispevka priložnostno vrinja v besedilo, čeprav ničesar ne pojasnjujejo (razen avtorjevo identiteto), bom zadržal zase. Pa tudi misel o kaotičnosti predstavitve in obravnave "predmeta in problema" (kot rečemo v znanosti) bom zadržal zase, ker je pač subjektivna in temelji na strožjih merilih snovanja monografij.

<https://gymgear.com/case-studies/body-culture/>

A few more thoughts about the contribution i am slovenian and who is more?

(Sport, 2022, Issue 1-2)

Abstract

A more detailed hermeneutical¹ dissection of the article with the above title revealed a number of other "curiosities" that, for the sake of the credibility of sport theory and the clarification of the slip-ups of renowned experts, are worthy of being recorded in a peer-reviewed journal. If these comments had been published in another journal, they would certainly have bypassed most sports experts, and that would certainly not have been a good thing. Therefore, after a second reading of the above-mentioned article, I am supplementing my controversial contribution entitled *In the name of accuracy and truth*, which the editors of the *Sport* journal kindly published in issue 3-4, 2022. I will only keep to myself my opinion on the unnecessary political barbs with which the author of the above-mentioned article casually peppers the text without actually clarifying anything (apart from the author's identity). I will also keep to myself the idea of the chaotic nature of the presentation and treatment of the "subject and problem" (as we say in science), because it is subjective and based on the stricter criteria of monograph writing.

V domači strokovni reviji (Šport, 2021, št. 1-2) je bil objavljen prispevek z naslovom **Šport med telesno kulturo in kulturo telesa**. Žal pisec tega prispevka (D. M.) ni opredelil ključnih naslovnih pojmov, tako da je plodna terminološka (vsebinska) razprava skoraj nemogoča. Zato je tovrstni očitek današnjega pooblaščenega skrbnika športnega strokovnega izrazja s pristojne visokošolske institucije (dr. I. Čuk) piscu omenjenega prispevka popolnoma utemeljen (Šport, 2022, št. 1-2, str. 38). Ker je kritik omenjenega naslova pri nas eden redkih zagovornikov najbrž že izumirajočega izraza *telesna kultura*, ga še posebno zanima, navajam: "neposredno določilo, kaj je *telesna kultura*, kaj je *kultura telesa* in kaj je šport". Ker je o pojmu *šport* že večkrat tekla beseda, vzemimo zdaj pod drobnogled izraza **telesna kultura** in **kultura telesa**, ki očitno zagovornika izraza *telesna kultura* najbolj vznemirjata. Vprašanje je bolj pravopisno kot vsebinsko, čeprav se zdi, da ju pisec prispevka z navedenim naslovom (D. M.) tudi vsebinsko razlikuje, kar pa žal v svojem razmišljanju ne pojasni in s tem še poveča terminološko zmedo. Najprej na kratko: med izrazoma *telesna kultura* in *kultura telesa* ni vsebinske razlike; oba pomenita isto (kar koli že pomenita). Zagotovo bi to najbolje razložil slovenist, a poskušal bom vsem, ki jih to vprašanje zanima, 'ljubiteljsko' (kot neslovenist) in poenostavljeno pojasniti zadevo.

Prilastek je stavčni člen, ki stoji ob jedrnem samostalniku in označuje **vrsto** tega samostalnika. V našem primeru je samostalnik *kultura* jedrni pojem (jedrni samostalnik, odnosnica). Prilastek, ki označuje **vrsto** jedrnega pojma (samostalnika), lahko stoji levo ali desno od samostalnika, zato v skladnji govorimo o levem in desnem prilastku. V obravnavanih primerih (*telesna kultura* in *kultura telesa*) se srečujemo z obema različicama. V prvem primeru (*telesna kultura*) pridevnik *telesna* stoji levo od jedrnega pojma; v jezikovnih virih ga najdemo pod imeni *levi prilastek*, *pridevniški prilastek* in *označevalni pridevnik*. V drugem primeru (*kultura telesa*) je beseda '*telesa*' desni prilastek, ki mu pravimo tudi samostalniški prilastek. Tako levi kot desni prilastek v obeh obravnavanih primerih označujeta **isto vrsto** jedrnega pojma, zato med obema dvobesednima izrazoma (*telesna kultura* in *kultura telesa*) ni vsebinske razlike. Z jezikovnega zornega kota oba pomenita isto. Podobni primeri so še športni *pouk* – *pouk športa*, *glasbeni pouk* – *pouk glasbe*, *vinjska razstava* – *razstava vin* itn. Vsebinske

razlike med naštetimi dvojnicami torej ni, vendar pa nas pravopis uči, da kadar lahko isti pojem izrazimo tako z levim kot z desnim prilastkom, se desnega izogibamo in uporabimo levega. Zato mi je pri mnogih mojih pisnih izdelkih vedno tudi lektor 'prestavil' desni prilastek na levo stran jedrnega pojma, če je bilo to ob nespremenjenem smislu sporočila mogoče. Skladno s pravopisom je torej pravilnejši izraz **telesna kultura** (karkoli že ta pomeni). In če med izrazoma *telesna kultura* in *kultura telesa* ni bistvene vsebinske razlike, je tudi naslov prispevka v domači strokovni reviji (D. M., *Šport med telesno kulturo in kulturo telesa*, Šport, 2021, št. 1-2) nesmiseln.

Najbrž pa je razprava o obeh obravnavanih dvobesednih izrazih odvečna (fr. *passé*, sh. bilo pa prošlo, slov. preteklost), saj se namesto nekoliko arhaičnega izraza *telesna kultura* čedalje bolj uveljavljata izraza *šport* oziroma *športna kultura* (zakon o športu, športni tisk, športni dan, športni življenjski slog, športna tekma, športno uredništvo, športna oddaja, športna vzgoja, športno popoldne, športna gimnastika, športna trgovina, športanje⁴, olimpijski športi, športno društvo, športni klub, Fakulteta za šport, revija Šport, šolski sleng '*športka*', športni pedagog, športoslovje/*sportology*/*Sportwissenschaft*, športnovzgojni karton, Zveza društev športnih pedagogov, športni življenjski slog, nem. *Sportphilosophie*, *Sportunterricht*/športni pouk, ang. *Sport Studies* itn.). Vem, da se ponavljam, a nekaterim je empirična dejstva pač treba večkrat predočiti. Dvakrat zašito bolje drži. Tudi Latinci pravijo 'repetitio est mater studiorum'. O pojmu *šport* ter slabljenju in opuščanju dvobesednega izraza *telesna kultura* je bilo v strokovnem tisku že veliko napisanega. Kljub temu še nekaj dodatnih misli, ki jih je spodbudilo drugo branje 'zanimivega' prispevka, ne bo odveč.

Bralcu, ki nekaj ve o svetovnem kulturnem pojavu z imenom šport in etimologiji (izvoru) tega pojma, se dvigne tlak ob naslednjem zapisu dr. Ivana Čuka (Šport, 2022, št. 1-2, str. 41): "... tudi zaradi teh **mahinacij** postaja šport prevladujoč izraz ..." (poudarjen črkopis S. K.). O kakšnih *mahinacijah* avtor prispevka piše, iz sobesedila ni popolnoma jasno, a vseeno ponovimo zgoraj zapisano misel: prevladujoči izraz *šport* naj bi bil proizvod **mahinacij**. Neverjetno! Izraz *mahinacija* je latinskega izvora (lat. *machinatio*) in ima slabšalni pomen. Verbinc ga (v svojem Slovarju tujk) pojasnjuje z izrazi nakana, zvijača, spletk, zahrbtno spletkar-

jenje. Pa ne da je prevladujoči mednarodni izraz *šport* proizvod nakane, zvijače, spletke in zahrbtnega spletkarjenja? Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) geslo *mahinacija* pojasni kot "preračunljivo, navadno nezakonito dejanje". Nadaljnje sklepanje na podlagi profesorjeve 'ugotovitve' nam poleg vsega drugega pove tudi to, da je preimenovanje nekdanje Fakultete za telesno kulturo v Fakulteto za šport pravzaprav *mahinacija* (zvijača, spletk, nezakonito dejanje). In da je tudi strokovna revija z imenom Šport zvijača, nezakonito dejanje in vse drugo, kar slabšalni izraz *mahinacija* sporoča. In ne nazadnje, tudi OKS-ZŠZ je – zaradi črke Š (šport) v kratiki – *mahinacija*. (Žal se logike ne da prelisičiti). Res nenavadno! Najbolj nenavadno pa je to, da ta dvomljiv izmislek zapiše v strokovni reviji Šport doktor športoslovja, ki si služi kruh na instituciji, ki nosi domnevno slabšalni naziv. Upati je, da gre bolj za nespretno 'levoročno' ubesedovanje kot za poglobljeno 'znanstveno' odkritje. Predvsem pa je upati, da ne gre za *manipulacijo*, ki je po pomenu zelo blizu *mahinaciji* (lat. fig. pejor. *manipulare*, spretno slepariti) ...

Opuščanje izraza *telesna kultura* ni samo slovenski pojav, ampak tudi drugod po svetu namesto njega že najmanj tri desetletja čedalje bolj pogosto uporabljajo mednarodni izraz *šport*. Zato ni nenavadno, da je eden vidnejših jugoslovanskih športnih teoretikov D. Tomić v svoji knjigi (D. Tomić, Teorija sporta, str. 11), ki je veljala za visokošolski učbenik na nekdanjih jugoslovanskih visokih športnih šolah, že pred več kot tremi desetletji zapisal: "**V sodobnem svetu termin šport pomeni najširši pojem, ki obsega vsa področja, ki v nekaterih državah pomenijo telesno kulturo**" (poudaril S. K.). Ob Tomičevi ugotovitvi se ponuja naslednja misel: Najbrž bi (kljub čustveni navezanosti na starejše izraze) tudi v terminologiji veljalo upoštevati demokratično načelo (strokovne) **večine**. Če že **večina** področnih strokovnjakov (glej D. Tomić, Teorija sporta) en strokovni izraz zamenja z drugim, ima najbrž za to pametne razloge. Seveda se postavlja vprašanje, zakaj so sodobni športni strokovnjaki začeli opuščati izraz *telesna kultura*. Vzrokov je najbrž več, zagotovo pa ne gre spregledati naslednjega: očitno vsebina 'starega' izraza ni več ustrezala **sodobnim** pogledom na strokovno izrazje. Zato – to je vendar splošno znano – se strokovno izrazje sčasoma tudi spreminja in posodablja. Kdo še danes govori o **trpoteku**, kot so Sokoli poimenovali vzdržljivostni tek? Logika s pojmovno

analizo ima pri sodobnem oblikovanju strokovnih izrazov ali t rminov pomembno vlogo.

Začnimo pri pojmu *kultura*. Pojem *kultura* ima več pomenov (SSKJ jih našteva v šestih točkah), vsi pa so nastali na podlagi prvobitnega latinskega izraza *kultus*, ki pomeni obdelovati, gojiti, častiti. Tudi pona en izraz *kultura* (iz lat. *cultura*) je prvotno pomenil obdelovanje, gojenje, negovanje zemlje (agrikultura). Z razvojem jezika nekatere izrazi postajajo večpomenski, kar velja tudi za pojem *kultura*.  e se oprimemo izvirnega prvobitnega (etimološkega) pomena izraza *kultura*, pojem *telesna kultura* pomeni **obdelovati, gojiti, negovati, častiti telo**(!). *Gojiti* cvetje, *gojiti* ovce, *gojiti* glasbo, *gojiti* hmelj, *gojiti* vinsko trto, *gojiti*  ebele, *gojiti* sadno drevje, *gojiti*  port, *gojiti* atletiko ... je jezikovno in pomensko smiselno (logično), nenavadno pa se sliši in bere *gojiti telo*, čeprav nedoločnik 'gojiti' res pomeni krepiti, razvijati, utrjevati, vendar predvsem v zvezi z 'gojenjem' etiqnih lastnosti (prijateljstvo, domoljubje, humana čustva in tako naprej). V vsakdanji rabi pogosto namesto pojma *telo* uporabimo izraz 'trup', ki pa je po anatomski definiciji del človeškega telesa brez okončin (Veliki splošni leksikon DZS, 2006). **Obdelovati, gojiti, negovati, častiti trup** (brez okončin) je  e bolj nenavaden pojav. Telesa tudi ne *vzgajamo* (kar sporoča anahronistična besedna zveza *telesna vzgoja* – to je bil tudi eden od razlogov za opustitev tega izraza v sedemdesetih letih pre jnega stoletja), ampak ga urimo in krepimo. Izrazov *body education* (kar v prevodu pomeni slovenska ustreznica *telesna vzgoja*) in *body culture* (v slovenskem prevodu *telesna kultura*) nismo zasledili v dostopnem svetovnem slovstvu. Tudi uveljavljenega angleškega izraza *physical education* ni mogoče dobesedno ( isto, neoporečno, kot kalk) prevesti v *telesno vzgojo*. Prav tako ne izraza *physical culture* v *telesno kulturo*, ker angle ski pridevnik *physical* kot večpomenska pomeni tudi naraven, fizikalen, prirodoznanski, samostalni nik *physics* pa tudi fiziko, *physician* pa je zdravnik. Vse navedene podrobnosti so še dodatno spodbujale razmislek o izrazu *telesna vzgoja* (ang. *physical education*) in k iskanju izraza, ki bo udejanjal temeljno terminotvorno načelo 'nomen est omen'. Izraz * portna vzgoja* se je ponujal sam od sebe.

Nekateri nasprotniki izraza * portna vzgoja* (ki je ob 'osamosvojitveni' šolski reformi zamenjal pojem *telesna vzgoja*) lahko tno izumijo ugovor, da tudi " porta ne vzgaja-

mo" (kar naj bi sporočal novi naziv šolskega predmeta * portna vzgoja*). Seveda imajo prav, le sprenevedajo se: * portna vzgoja* s športnimi vsebinami res ne 'vzgaja športa' ampak predvsem **izobražuje in vzgaja mladi rod** za 'športni življenjski slog' oziroma za vseživljenjsko prostočasno ukvarjanje s to ali ono gibalno ( portno) dejavnostjo. Toliko bolje,  e ob tem 'najdemo'  e kakega talentiranega kandidata za selekcijski tekmovalni šport, ki nato nadaljuje svojo športno kariero v ustreznem športnem klubu. V takšnem primeru je izraz * portna vzgoja*  e bolj utemeljen, čeprav nekaterim povzroča alergije. Enobesedni naziv šolskega predmeta 'šport' je pa res neumnost, ki si jo je izmislil eden od pre jnjih ministrov za šolstvo. Tudi o tem je  e tekla beseda tako v strokovnem kot poljudnem glasilu. Žal je – neumnosti namreč – tudi poznejša državna sekretarka iz legla Fakultete za  port (M. D.) ni popravila, ko je bila nekaj časa 'pri koritu' in je za to imela priložnost. Na srečo – in po pameti – se enobesedni izraz * port* kot ime za šolski predmet nikoli ni večinsko prijel, čeprav je zapisan v šolskih uradnih listinah; za večino športnih pedagogov je to še vedno * portna vzgoja*. Zakaj to ne more biti *telovadba*, je pa tudi bilo  e obširno razloženo v tem glasilu ( port, 2021,  t. 3-4, Paberki iz terminološke beležnice).

Tudi pojem *telo* lahko razumemo na različne načine, ker gre za ve pomenko (homonim). SSKJ navaja kar deset pomenov v desetih točkah. Prav tako Websterjev *Comprehensive Dictionary* (International Edition, 1992) navaja kar šestnajst pomenov angleškega izraza *body* (slov. *telo*). Znano je, da se terminologija izogiba večpomenskih izrazov, in mogoče je domnevati, da tudi zaradi večpomenskosti pojma *telo* izraz *telesna vzgoja* izgublja na veljavi.  e pa se v resnejših terminoloških razpravah  e opiramo na različne slovarje, upoštevamo največkrat predvsem temeljni in prevladujoči pomen iskanega gesla, ki je zapisan pod točko 1 (ena), pa  e to počnemo *cum grano salis* (z zrnom soli). V anatomiji beseda *telo* pomeni "trup brez glave in okončin ali tudi celoten  ivot" (Veliki splošni leksikon DZS, 2006). Ja, tudi 'celoten život', kar potrjuje, da je pojem *telo* najmanj dvopomenka (ki se jih neoporečna terminologija izogiba,  e je le mogoče). V vsakdanjem govoru namesto pojma *telo* pogosto uporabljamo izraz 'trup'. Toda po Leksikonu Cankarjeve založbe (1988) je "trup (op. S. K.: po leksikonu DZS *telo*) osrednji del človeškega in živalskega organizma; z njim se vežejo gla-

va in okončine". Prepričan sem, da nam pri našem delu ne gre zgolj za 'osrednji del organizma' ali za 'trup brez glave in okončin'. Po SSKJ je temeljna (pod točko 1) opredelitev pojma *telo* naslednja: "**snovni** del človeškega ali živalskega bitja" (poudaril S. K.). **Snovni**!? Ali nam gre res samo za **snovni** del človeškega bitja? Kaj pa nesnovni del? Kaj pa vzgojno-izobraževalni, psiholo ski in sociolo ski učinki  portanja?  e za oblikovanje strokovnih izrazov velja eno temeljnih sodobnih (znanstvenih) terminotvornih na el *nomen est omen* (v imenu/t rminu je vsebina, pomen), potem pojem *telesna kultura* vsebuje le skrb za kultiviranje (gojenje, obdelovanje, negovanje) **snovnega dela**  love kega bitja, ne pa tudi skrb za sodobno holistično (celostno) pojmovanje učinkov gibalne dejavnosti. Besedna zveza *telo in duh* je pa sploh znan binarni pojem iz idealistične filozofije, v vsakdanjem življenju pa bolj znan iz katekizma kot iz resnega znanstvenega slovstva. V sodobnem  portoslovju ne ločimo *duh* od *tesla*, ampak govorimo o bio-psiho-socialnem bitju, ki za svoj celostni razvoj rabi vzajemne spodbude z vseh navedenih področij. Očitno t rmin *telesna kultura* ni (več) v skladu s temeljnim sodobnim načelom oblikovanja strokovnih izrazov. Za obdelovanje, gojenje, negovanje in  a enje telesa (mišičja) poznamo posebno športno zvrst, ki se je pri nas in po svetu še vedno drži tuje ime *body building* (ang. *body*, telo; *building*, graditi). Ker gre pri omenjeni telesni vadbi predvsem za **kult tesla** (za **snovni**/mišični del človeškega bitja), so ponekod (tudi na jugu naše pre jne skupne države) za to športno zvrst izumili izraz *kulturistika*, kar pa spet ni v skladu s terminotvornim načelom *nomen est omen*.  al – to pa je ob tej priložnosti res treba zapisati – ljubitelj 'lepih domačih izrazov' je pred leti zavrnil pomenoslovno smiselno podoma enje tujega izraza *body building* v *atletsko gimnastiko* (SSKJ: atlet, ekspr. mo en, mišičast človek), ker – pozor! – nikjer v svetu *body buildingu* ne re ejo *atletska gimnastika*?  al opore nik tudi boljšega domačega izraza ni ponudil. Moj *modus operandi* je drugačen.  e  e nekaj ru imo, je razumno, smiselno in pošteno, da na ruševinah zgradimo tudi kaj novega in boljšega. Zgolj rušenje ni ustvarjalna kritika, ampak destruktivno kritikastrstvo ... zato še vedno pišemo in govorimo o *body buildingu*.

Upoštevanja vreden vzrok za opu anje izraza *telesna kultura*, je zagotovo tudi ta, da se navadno vrsta kulture imenuje po **dejavnosti** (bralna kultura, glasbena kultura,

filmska kultura, govorna kultura, politična kultura, prometna kultura, plesna kultura, tehnična kultura itn.) in ne po organu, ki pri konkretni dejavnosti igra osrednjo vlogo. In ker je **šport dejavnost** (*športna dejavnost*), se je po logiki stvari in v skladu z jezikovno prakso začel uveljavljati izraz *športna kultura* oziroma *šport*. In s tega zornega kota (če gibanje štejemo za **dejavnost**) bi bil vsebinsko, jezikovno in logično (ter z ustrežno razlago) še 'prebavljiv' pojem *gibalna kultura*. Zato tudi ni nič narobe, če na predšolski stopnji govorimo o *gibalni vzgoji*. Najbrž je za opuščanje izraza *telesna kultura* še več drugih razlogov, ki bi jih bilo vredno 'raziskovalno' obdelati v kaki diplomski ali magistrski nalogi in sistemsko urejeno predstaviti športni javnosti na način, kot se spodobi za neoporečne monografije (natančna opredelitev 'predmeta in problema'; pregledna, sistematična razprava po vzorcu prvič, drugič, tretjič, četrtič ...; argumenti 'za' in 'proti'; veljavni/validni zgledi; razumen in razumljiv sklep/rezime, ki temelji na empiričnih dejstvih in tako naprej). Profesor, hic Rhodus, hic salta?!

Nekateri argumenti, ki jih beremo v bran izraza *telesna kultura*, v znanosti niso vredni veliko. Eden teh je, da je "telesna kultura izraz, ki ga uporabljamo (mnostva, op. S. K.) že skoraj sto let". (Mimogrede, tudi izraz *šport* je pri nas znan že več kot stoletje, vendar o tem nekoliko pozneje). Ob zapisanem navedku sta potrebni najmanj dve opombi: Prvič, gre za napačno (nelogično, neznanstveno) posploševanje. Posploševanje je namreč logični postopek, ko neko dejstvo, ki se nanaša na en ali nekaj primerov, preprosto posplošimo na celoto. Ni res, da omenjeni izraz uporabljamo/uporabljajo (mnostva) vsi (glej D. Tomič, Teorija sporta), sploh pa ne "že skoraj sto let". Napačno posploševanje! Empirično dejstvo je, da izraz slabi. In drugič, zagovornik izraza *telesna kultura* se sklicuje na tradicijo (lat. *traditio*, izročilo, prenašanje navad iz roda v rod, "že skoraj sto let"). Žal tradicija v znanosti (in terminologija je znanstvena disciplina) ne igra posebne vloge. Uravnavanje življenja po tradiciji je najboljša pot k zaostalosti. Pred sto leti še nismo poznali računalnikov – ali naj jih zato zdaj zavržemo, da bomo ravnali v skladu s tradicijo? Navajanje še drugih primerov bi preseglo obseg tega zapisa. Znanost temelji na dialektiki³ v skladu s Heraklitovim izrekom *panta rhei*, vse teče, vse se spreminja, 'včerašnja resnica je današnja laž'. Tudi sokolski 'trpotek' je dobil drugo ime.

Pri oblikovanju hipotez ter pri razpravi o 'predmetu in problemu' in predstavljanju znanstvenih spoznanj se pogosto sklicujemo na posamezne avtoritete. Samoumevno je, da se sklicujemo na avtoritete s področja, o katerem teče beseda oziroma razprava. Žal je izbira 'avtoritet', ki jih zagovornik izraza *telesna kultura* tako ali drugače kaotično vpleta v svojo 'teorijo', ponesrečena. Polihistor J. V. Valvasor (1641-1693), telovadec Henrik de Costa (1832-1875), (ki se je zavzemal za 'telovadstvo' že pred ustanovitvijo Sokola), pedagog dr. Stanko Gogala, nekdanji francoski smučar J. Claude Killy in smučarski trener Andrea Massi so avtoritete na drugih področjih in v svojem času, ne pa v športoslovju, filozofiji, logiki, semantiki, fenomenologiji in jezikoslovju/terminologiji, ki so ključne 'avtoritete' za oblikovanje športnih strokovnih izrazov. Tudi oxfordski slovar (na katerega se zagovornik izraza *telesna kultura* sklicuje) je treba jemati s pridržkom. Žal! Slovar, ki uporablja besedno zvezo '*telovadba IN šport*' (z veznikom IN) je 'z napako'. Če je telovadba/športna gimnastika del športa, gre za odnos med podrejenim in nadrejenim pojmom. V takšnem primeru pa veznik IN ni dopusten, ker je *telovadba/športna gimnastika* že immanentni (neločljivi) del pojma *šport*. Primer iz oxfordskega slovarja je podoben besednim zvezam *solata IN vrtnine*, *sliva IN sadje*, *Celje IN Slovenija*, *košarka IN šport*, ki so (ne)logično zmedene. Žal tudi Oxford ni 'zlato, ki se sveti'. In malikovanje Oxforda zgolj zato, ker je Oxford, je bolj malikovanje kot znanost. Malikovanje in znanost sta vedno na nasprotnem polu.

Pri reševanju terminoloških vprašanj se pogosto oziramo tudi po svetu. Vendar se pričakuje, da se ne zgledujemo slepo zgolj po enem ali nekaj primerih, ki jih nato laično posplošimo. Še slabše je, če si nekaj izmislimo, kar bi potrejevalo naše stališče. Pred leti je eden od športnih didaktikov s slovenske športne alme mater v strokovni reviji zapisal, da "**nikjer v svetu** (poudaril S. K.) ni zaslediti izraza *športna vzgoja*." Navedena trditev je spodbudila avtorja tega zapisa, da je kar precej časa posvetil raziskovanju verodostojnosti te trditve in svoje ugotovitve tudi objavil v strokovnem tisku. Skrajšan povzetek tega zapisa zdaj še enkrat objavljam. Na nemškem govornem območju sta bila najdena izraza *Sportunterricht*⁶ (športni pouk) in *Sporterziehung* (športna vzgoja). Knjižnica na Fakulteti za šport je bila nekaj časa naročena na nemško strokovno revijo z imenom *Der Sportunterricht*. V Italiji so na pobudo rimske športne

visoke šole (ustni vir športne pedagoginje iz Trsta) nekateri razmišljali o uvedbi šolskega predmeta *educazione sportiva* (namesto *educazione fisica*). Na Irskem imajo že v vrtcu vzgojno-izobraževalno področje z imenom šport. (Op. S. K.: vzgojno področje z imenom šport je vendar *športna vzgoja*). Evropska unija je eno leto posvetila *vzgoji s športom*. Če desni prilastek 's športom' predstavimo na levo stran jedrnega samostalnika vzgoja in iz njega naredimo pridevnik, dobimo izraz *športna vzgoja*. Na različnih spletnih straneh je čedalje pogostejše zaslediti izraz *sport education*. V ZDA je znan ASEP – American Sport Education Program. Znana založba Human Kinetics ponuja vrsto knjig, ki pišejo o *sport education*. V Rigi (Latvija) deluje Latvijas *Sporta pedagogijas* akadēmija, ki izobražuje in vzgaja športne pedagoge, ki so izvedenci za vodenje šolske *športne vzgoje*. Avstralska zvezna država Viktorija ima spletno stran z imenom Health, Physical and Sport Education. Academy of sport iz Canberre (Avstralija) redno izdaja *Sport Education Events Calendar*. Južnoafriška spletna stran se imenuje Tourism, Hospitality and Sport Education and Training Authority. Švedska spletna stran nosi naslov *Sport Education*. Trditev, da "**nikjer v svetu** ni zaslediti izraza *športna vzgoja*", je torej neresnična in jo je mogoče pripisati neznanju ali namernemu zavajanju. Da o napačnem (nelogičnem, neutemeljenem, nedokazljivem) posploševanju ('nikjer v svetu!') sploh ne pišemo. Podoben spodrseljaj si je dovolil tudi pisec prispevka *Slovenec sem ...*, le da je svojo trditev omilil in se omejil le na Veliko Britanijo. Zapisal je namreč, da "v Veliki Britaniji niti pod razno ne preimenujejo predmeta telesna vzgoja v športno vzgojo ..." Ne vem, kako je v Veliki Britaniji, in tudi ne vem, kako pisec to ve, vem pa, kako je drugod po svetu. Iz zbranih 'dokaznih' primerov je mogoče pritrditi, da izraz *Sport Education* vendarle obstaja tudi na angleškem govornem področju. Samostojno geslo s tem imenom najdemo tudi v leksikonu *Sport and Physical Education* (založba Routledge, London and New York, 2002 in 2007), kjer lahko preberemo, da učitelji 'telesne vzgoje' (ang. physical educationalists) zlasti v Avstraliji in ZDA v svoj predmet čedalje pogostejše vključujejo prvine športa. Isti leksikon nam še sporoča, da ta učna metoda pridobiva na veljavi tudi v Združenem kraljestvu, čeprav so ob tem nekateri učitelji zaskrbljeni, ker se bojijo, da bi pri predmetu prevladala tekmovalna storilnost. Nekateri tudi pri nas podobno razmišljajo. Ta bojazen je odveč,

če kadrovske šole, ki izobražujejo športne pedagoge, svoje diplomante na pedagoški smeri ustrezno poučijo in izobrazijo. Filozofija šolske športne vzgoje je res drugačna od filozofije selekcijskega tekmovalnega športa. Iz leksikona *Sport and Physical Education* izvemo, da nekateri učitelji čedalje pogosteje v vzgojno-izobraževalno delo vnašajo prvine športa (zakaj to počnejo, je predmet širše razprave), čeprav je uradno ime predmeta (tako trdi dr. Čuk) še vedno *physical education* (telesna vzgoja). Tudi pri nas smo čedalje pogosteje vzgojno-izobraževalnemu procesu dodajali prvine športa, vendar smo kmalu bobu rekli bob, pač v skladu s temeljnim terminotvornim načelom *nomen est omen*. Vzgojno-izobraževalni proces s prvinami športa je v resnici *športna vzgoja*. Če imamo na krožniku juho, ne moremo trditi, da so nas postregli z golažem. Očitno smo tujo terminologijo nekoliko prehiteli, posodobili; mogoče je domnevati, da nas bodo kmalu posnemali tisti, ki v skladu s tradicijo (že sto let!) še vedno pišejo in govorijo o *Physical Education*. Ja, vem, da stališča o nazivu šolskega predmeta niso enotna, a hkrati sem prepričan, da je vsako tendenciozno psevdoposloševanje nekaterih polresnic nedostojno zavajanje, ki se spogleduje s kaprico ali celo dvomljivo ideologijo. Potvarjanje resničnih dejstev res ni akademska odlika. Zato pa rabimo ustrezno raziskavo, ki bo s kritično distanco premerila nekatere osebne občutke.

V obravnavanem prispevku je tudi nekaj protislovnih trditev. Zagovornik izraza *telesna kultura* med drugim zapiše (Šport, 2022, št. 1-2, str. 39), da "šport pod tem izrazom v našem okolju še ni obstajal." Iz precej nepreglednega sobesedila ni mogoče 'uganiti' namena te trditve, a zdi se, da pisec s to 'ugotovitvijo' utemeljuje nastanek in neoporečnost izraza *telesna kultura*. Iz razmeroma kaotičnega sobesedila je mogoče ugotoviti, da se trditev uglednega športnega strokovnjaka nanaša na konec 19. in začetek 20. stoletja. Trditev je seveda napačna. V zgodovinskih zapisih namreč beremo, da je bila aprila 1920 ustanovljena Športna zveza Ljubljane s plavalnim, veslaškim, smučarskim, atletskim, teniškim, kolesarskim, motociklističnim in konjeniškim odsekom. In zagotovo je mogoče tudi sklepati, da je bil izraz šport znan v javni rabi že pred nastankom športne zveze. Logično je namreč, da mora nekaj najprej obstajati in šele nato lahko nekdo združuje tisto, kar obstaja. To priznava tudi dr. Čuk, ki zapiše: "Tako se šport absolutno ne začne z ustanovitvijo ... Športne zveze Ljublja-

na" in hkrati ob letnici 1888 zapiše, da se "tega leta v Sloveniji rodi šport". Pozorni bralec lahko zazna dve nasprotni trditvi: da "šport pod tem izrazom v našem okolju (verjetno konec 19. in začetek 20. stoletja) še ni obstajal", hkrati pa, da se "v Sloveniji rodi šport" leta 1888. Ob natančnem branju obravnavanega prispevka je mogoče ugotoviti še eno protislovje: čeprav "šport pod tem izrazom v našem okolju (verjetno konec 19. in začetek 20. stoletja) še ni obstajal", se pisec sklicuje na, navajam "najstarejši zapis **športa** v Valvasorjevi knjigi Slava vojvodine Kranjske, kjer opisuje **športni** dogodek tekmovalstvo in borba čolnarjev ... v letu 1092 v Ljubljani". 1092! (Opomba: navedek pravopisno ni popravljen). Očitno je piscu pri pisanju prispevka nekoliko pustila pozornost. Sploh je težko slediti kaotičnemu besedilu in namenu posameznih trditev. Urejeno področje, verodostojnost pisca in čista misel ne dopuščajo protislovij, ki so "vedno izhodišče za ribarjenje v kalnem", hkrati pa "si po potrebi eno ali drugo" (oba navedka sta iz obravnavanega prispevka dr. Čuka). Obe odklonilni stališči o vlogi protislovij podpišem.

Resnici na ljubo je res treba zapisati, da izraz *šport* pri nas zagotovo nekoliko 'zamuja', a hkrati je znano, da je Sokol ta izraz ideološko preganjal in domala vse športne zvrsti, ki jih je poleg telovadbe tudi gojil (atletske discipline, sabljanje, rokoborbo, dviganje uteži, ples, odbojko, košarko, izlete, smučanje), imenoval *telovadba*. Mogoče izraz šport pri nas 'zamuja' tudi zaradi ideološkega nasprotovanja tej dejavnosti. Žal se zdi, da ta miselni vzorec brez kritične distance še vedno obvladuje tudi prispevek *Slovenec sem in kdo je več?*

■ Pripis

(nasvet prihodnjim piscem kakršnihkoli pisnih izdelkov)

Že nekaj mesecev me muči vprašanje, kaj je pisec terminološkega sestavka želel povedati z zadnjim stavkom, ki ga je prevzel iz Pedagoške enciklopedije iz leta 1989. Zdi se, da je to sklep (zaključek, povzetek, rezime, nauk) njegove 'razprave', ki je nastal na podlagi obravnave 'predmeta in problema'. S poudarjenim tiskom je zapisal, da "**je učenje obvladovanje dosežkov predhodnih generacij.**" Če odmislim, da o pojmu *učenje* obstaja 'nešteto' novodobnih definicij (določil, opredelitev), me moti glagol **obvladovati**, ki pomeni "nad kom imeti oblast" (obvladati napadalca ali sovražnika),

pa tudi "znati, biti sposoben". Nad kom je treba imeti oblast in kaj je treba znati oziroma biti sposoben? Še razmišljam ... in iščem smisel in sporočilnost takega zaključka. **Nerazumljiv nasvet** ("ko temeljni pojmi niso natančno določeni") **pač nikomur ne koristi**. Pa še srednješolska anekdota, ki mi je ob branju obravnavanega prispevka prišla na misel. Profesorica slovenščine je razdelila ocenjene pisne šolske naloge. Čeprav sta v mojem izdelku manjkali le dve vejici, je bila pod nalogo z rdečilom zapisana ocena "nezadostno" in pripis: "vsebi na ne ustreza naslovu". Profesorici sem še danes hvaležen za življenjski napotek. Skladnost naslova z vsebino obravnave je ena temeljnih zahtev vsakega pisnega izdelka. *Nomen est omen!* Ne nazadnje je na podiplomskem študiju o tem govoril tudi dr. Momirovič.

Opombe

¹Hermenevtika, večšina interpretacije zapisanega ali izgovorjenega besedila; filozofska disciplina, ki poskuša s pomočjo jezikoslovja, semantike in logike razčleniti kako zapisano ali govorjeno besedilo ter odkrivati v njem različna protislovja. Vidnejša predstavnik hermenevtike sta bila nemška filozofa Martin Heidegger (1889-1976) in Hans-George Gadamer (1900-2002).

²Hic Rhodus, hic salta! – dobesedno: tu je Rod, tu skoči! (tako so v Ezopovi basni veleli bahaškemu atletu, ki se je hvalil, kako daleč je skočil na Rodu); tukaj pokaži, kaj znaš.

³Dialektika, v filozofiji metoda znanstvenega spoznanja, ki na vse pojave gleda s stališča gibanja, spreminjanja, razvoja. Sodobni utemeljitelj dialektike je nemški filozof Hegel.

⁴Športanje, čedalje pogostejši izraz za 'ukvarjanje s športom' (Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, 2012).

⁵Etimologija, veda o zgodovini besed, posebno njihovega izvora in pomena.

⁶Več športnih pedagogov in svetovalcev Zavoda za šolstvo se je sredi sedemdesetih let prejšnjega stoletja zavzemalo za to, da bi po nemškem zgledu (Sportunterricht) predmet poimenovali 'športni pouk', vendar se je moral predlagani izraz na zahtevo učiteljev drugih strok prilagoditi že obstoječima izrazoma *glasbena vzgoja* in *likovna vzgoja*.

dr. Silvo Kristan, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport
silvo.kristan@guest.arnes.si